

hvile deri. Også løse fund som stenøkser og metalgenstande nævnes i indberetningerne – førstnævnte ikke sjældent omtalt som tordenkiler idet deres forhistoriske herkomst og brug var relativt u(er)kendt. Ønsker man et sådant indblik i tidens opfattelser af bestemte genstandsgrupper, er det sidste binds sagsregister yderst velegnet.

Præsteindberetningerne indeholder ikke kun beskrivelser af forhistoriske levn, men også og ikke mindst af middelaldergenstande og kirkeinventar og -udsmykninger, om hvilke præsterne gerne er mere velorienterede og detaljerede i deres beskrivelser. Ikke sjældent følger der illustrationer med brevene, og disse er nydeligt gengivet i den i øvrigt generelt grafisk flotte udgivelse. Helgenlegender og -relikvier omtales mange steder, og som indledningen nævner, var flere præster så ivrige efter at besvare kommissionens henvendelse fyldestgørende at en række altre blev åbnet og indholdet utilsigtet ødelagt.

Indberetningerne er et omfattende kulturhistorisk materiale som det i en kort præsentation er svært at yde retfærdighed, men som mange historikere og arkæologer vil kunne drage nytte af i forskellige sammenhænge. Der kan kun opfordres til at man kaster et blik eller flere i dem for at få en fornemmelse af deres potentiale, der går ud over den åbenlyse brug som kilder til den arkæologiske videnskabs historie og periodens opfattelse af oldtidsminder.

Anne Katrine Gjerløff

YVONNE MARIA WERNER: Kvinnlig motkultur och katolsk mission. Sankt Josef-systrarna i Danmark och Sverige 1856 – 1936. Lund, Veritas Förlag, 2002. 358 sider.

Forskning i katolicismen i Norden efter Reformationen er meget begrænset, men ligesom nyere forskning i den private velgørenhed blev sat igang af kvindeforskningen, gør noget lignende sig gældende for dette område. Interessen har samlet sig om de katolske kvindelige ordenssamfund, og i Danmark har især Susanne Malchau med sin ph.d. afhandling fra 1998 »Kærlighed er tjeneste. Søster Benedicte Ramsing – en biografi« banet vejen. Nu har Yvonne Maria Werner så skrevet foreliggende bog efter at have deltaget i det nordiske forskningsprojekt "Det kvinnliga klosterväsendet i Norden: En kvinnlig motkultur i det moderna samhället 1856-2000". Det er således ordenslivet som en modkultur, hun især interesserer sig for. Gennem at vælge at blive katolsk ordenssøstre trådte unge nordiske kvinder ind i en kvindeverden, som på mange måder var et alternativ såvel til den evangelisk-lutherske husholdsideologi som til den liberale kvindebevægelses emancipationsideal.

Mulighederne for at leve som katolik var i 1800-tallet meget forskellige i de nordiske lande. Danmark havde som det første land i Norden indført fuldstændig religionsfrihed i 1849 og tillod dermed sine statsborgere at konvertere til den katolske kirke eller et andet anerkendt kirkesamfund. I Sverige var det derimod frem til 1860 forbudt at bekende sig til nogen anden religion end den evangelisk-lutherske. Med dissenterlovene fra 1860 og 1873 blev det ganske vist tilladt for svenske statsborgere at konvertere til den katolske kirke og andre statsligt anerkendte religionssamfund, men det var forbundet med strenge restriktioner at træde ud af den svenske statskirke. I Norge, som frem til 1905 var i union med Sverige, herskede der lignende forhold. Men i Danmark kunne danskere altså konvertere, og indvandrede katolske ordenssamfund kunne

slå sig ned og oprette katolske klostre, hospitaler og skoler. Den danske friskolelov stadfæstede forældres ret til selv at bestemme over deres børns skoleundervisning. Hverken statsmagten eller den danske folkekirke havde nogen ret til at forhindre, at protestantiske børn gik på katolske skoler, også selv om de deltog i katolske gudstjenester. I Sverige derimod kunne myndighederne på grund af den restriktive religionslovgivning skride ind mod, at protestantiske børn blev opdraget i katolsk ånd eller deltog i katolske gudstjenester. I både Danmark og Norge indtog de statslige og kommunale myndigheder en pragmatisk holdning til den katolske sygepleje, fordi de katolske hospitaler tilbød en god pleje, som endvidere var betydeligt billigere end de offentlige hospitaler. Men i Sverige var man ikke lige så pragmatisk, og der fik Sankt Josefsøstrene aldrig mulighed for at oprette et hospital. Her var der endvidere et klosterforbud helt frem til 1950'erne, og først i slutningen af 1920'erne fik de katolske ordenssøster i Sverige mulighed for at bære ordensdragt. I bogen er der enkelte fotografier, og det er påfaldende at se billeder af Sankt Josefsøstrene i Danmark i deres ordenshus iklædt ordensdragten. Den havde ikke ændret sig siden 1600-tallet og lignede den tids enkedragt, det vil sige en sort uformelig kjole, der gik ned til jorden, en stor hvid krave, en hvid kalot, der fuldstændig dækkede håret og endelig et sort slør. Langt op i 1900-tallet viste ordenssøstrene sig offentligt i denne særprægede dragt, mens deres verdslige medsøstre efterhånden kunne gå ganske let påklædt. Deres svenske ordenssøstre måtte derimod hverken indrette klostre eller klæde sig i ordensdragten, hvilket de betragtede som et stort offer. Ordensdragten betegnede netop søstrenes fuldstændige hengivelse til et liv i et ordenssamfund og viste, at de havde aflagt de tre klosterløfter: at leve i kyskhed, fattigdom og lydighed. Det kunne de ikke vise i Sverige, og fotografiet af Sankt Josefsøstrenes kommunitet i Stockholm omkring 1925 viser en snes kvinder i alle aldre, som lige så vel kunne være lærerkollegiet på en pigeskole. De er i bluse og nederdel og har opsat hår, og de yngste sidder endda i havfruestilling på gulvet med højhælede sko, silkestrømper og plisseret kort nederdel. End ikke med en lup er det muligt at få øje på et kors, hvorimod søstrene i Danmark har et stort krucifiks på brystet og en rosenkrans i bæltet.

Det var endvidere disse forskelle i de to nordiske lande som satte sit præg på de konflikter, som kunne opstå. Under den første verdenskrig udviklede der sig i Danmark således en konflikt mellem det tyske og det franske. I Sverige betød klosterforbudet og skoleloven, at Sankt Josefsøstrene præsenterede deres skole i Stockholm som en fransk skole snarere end som en katolsk skole. Det blev dog for verdsligt for moderhuset, og generalpriorinden irettesatte den ledende søster. Herefter udviklede der sig i 1933 en konflikt som efterhånden inddrog både moderhuset, den franske regering og den svenske kirkeminister.

Det er Yvonne Maria Werners antagelse, at de katolske ordenssøstre repræsenterede en kvindelig modkultur i det moderne samfund, en tredje vej mellem protestantisk »familisme« og borgerlige emancipationsbestrebelse. Ved hjælp af et imponerende omfattende utrykt kildemateriale fra både moderhusets arkiv og arkiver rundt om i Europa gennemgår hun omhyggeligt og velskrevet Sankt Josefsøstrenes ordenssamfund i Danmark og Sverige og deres gerninger indenfor sygepleje og undervisning.

Karin Lützen